

**INFORME ANUAL 2015
SECTOR TURÍSTIC
BAIX LLOBREGAT**

<u>PRESENTACIÓ</u>	2
<u>Dades bàsiques</u>	
<u>I. EL SECTOR TURÍSTIC I L'ACTIVITAT ECONÒMICA</u>	4
G1. Evolució de la marxa del negoci del sector hotelier.	
G2. Expectatives de la marxa de negoci segons sectors econòmics.	
T1. Arribada de turistes internacionals.	
T2. Ingressos per turisme internacional.	
G3. Pes del turisme estranger en l'ocupació hotelera del Baix Llobregat.	
G4. Evolució del nombre de convencions celebrades a Espanya. 2004-2014.	
G5. Evolució del nombre de convencions celebrades segons ciutats.	
G6. Evolució del pes dels negocis com a motiu d'estada en l'ocupació hotelera del Baix Llobregat.	
G7. Evolució de l'ocupació hotelera. Baix Llobregat.	
T3. Perfil del client hotelier. Baix Llobregat. 2015.	
<u>II. APROXIMACIÓ GENERAL AL SECTOR TURÍSTIC DEL BAIX LLOBREGAT</u>	11
M1. Pes de l'hostaleria en el total del PIB del sector serveis. Catalunya 2012.	
G8. Aportació de l'hostaleria al PIB del sector serveis.	
G9. Aportació de l'hostaleria al PIB del sector serveis a nivell municipal.	
M2. Distribució comarcal de l'IEET (taxa turística) 2015.	
T4. Comarques amb major recaptació de taxa turística.	
G10. Pes de les transferències de la taxa turística Baix Llobregat, Barcelona i Catalunya.	
T5. Transferències municipals de la taxa turística.	
G11. Pes de les transferències municipals al conjunt de Baix Llobregat.	
M3. Pes de l'hostaleria sobre el total d'afiliació sector serveis. Catalunya 2015.	
T6. Pes del sector turístic respecte el total d'estructura productiva.	
T7. Estructura productiva de les activitats turístiques. Baix Llobregat 2015.	
T8. Pes de les activitats econòmiques turístiques en el conjunt del sector turístic. Baix Llobregat 2015.	
G12. Evolució de la població afiliada en activitats turístiques. Baix Llobregat.	
G13. Evolució dels contractes registrats en activitats turístiques. Baix Llobregat.	
G14. Evolució de l'atur registrat segons activitats del sector turístic. Baix Llobregat.	
M4. Pes de les activitats turístiques sobre el total d'afiliació al sector serveis. Baix Llobregat 2015.	
M5. Població ocupada en activitats turístiques. Baix Llobregat 2015.	
<u>III. LES ACTIVITATS ECONÒMIQUES DEL SECTOR TURÍSTIC</u>	19
<u>1. Serveis d'allotjament</u>	
T9. Estructura productiva dels serveis d'allotjament. Baix Llobregat.	
G15. Evolució de la contractació registrada en serveis d'allotjament. Baix Llobregat.	
<u>2. Agències de viatges i operadors turístics</u>	
T10. Estructura productiva d'agències de viatges i operadors turístics. Baix Llobregat.	
G16. Evolució de la contractació registrada en agències de viatges i operadors turístics. Baix Llobregat.	
<u>3. Serveis de menjar i begudes</u>	
T11. Estructura productiva de serveis de menjars i begudes. Baix Llobregat.	
G17. Evolució de la contractació registrada en serveis de menjar i begudes. Baix Llobregat.	
<u>4. Serveis de transports</u>	
T12. Estructura productiva del servei transports. Baix Llobregat.	
G18. Evolució de la contractació registrada en serveis transports. Baix Llobregat.	
<u>IV. CONCLUSIONS i ACCIONS DE PROMOCIÓ</u>	24
<u>BIBLIOGRAFIA i RECURSOS</u>	26

PRESENTACIÓ

A continuació us presentem l'informe del sector turístic al Baix Llobregat 2015. Aquest informe completa la informació que es publica en els informes trimestrals d'ocupació hotelera, que teniu a la vostra disposició a la pàgina web de l'Observatori Comarcal, mitjançant l'estudi de les magnituds econòmiques, d'estructura productiva i mercat de treball del sector turístic del Baix Llobregat.

La informació que recull aquest informe s'estructura en quatre grans apartats: sector turístic i activitat econòmica; aproximació general al sector turístic del Baix Llobregat; les activitats econòmiques del sector turístic i les conclusions i accions de promoció del sector des del Consorci de Turisme del Consell Comarcal del Baix Llobregat.

En el primer apartat, "el sector turístic i l'activitat econòmica", es realitza una anàlisi general de la situació i impacte del sector turístic en l'economia per a, posteriorment, recollir les perspectives i les tendències del sector per al 2016.

En el segon bloc, "aproximació general al sector turístic del Baix Llobregat", es presenten les primeres dades del sector turístic a la comarca en quant la seva estructura productiva, els registres de noves contractacions i persones aturades. En aquesta edició, incorporem en aquest bloc informació relativa a la distribució del fons de foment de turisme (taxa turística) a la comarca.

El tercer apartat, "les activitats econòmiques del sector turístic", estudia diferents activitats que conformen el sector turístic a la comarca -serveis de transports, d'allotjament; serveis de menjar i begudes i agències de viatges i operadors turístics-¹ seguint una estructura comuna que permet la comparació entre les diferents activitats: pes en el sector turístic; evolució i estacionalitat de la població ocupada; estacionalitat de l'atur o contractació i temporalitat.

Finalment, s'inclou un apartat de conclusions generals de l'estudi assenyalant les dades més rellevants que poden servir per a la reflexió i el treball en la millora del sector turístic que es realitza des del Consorci de Turisme del Baix Llobregat. Com annex s'inclou un apartat de bibliografia amb alguns estudis internacionals, estatals i catalans que poden servir com a referència per a l'anàlisi del sector.

¹ En aquest informe s'analitzen només aquestes activitats econòmiques, donada la limitació de fonts estadístiques per a l'anàlisi. S'ha de tenir en compte però, que l'Organització Mundial del Turisme va plantejar a partir de 2008 una sèrie de recomanacions per tal d'estudiar el turisme des del punt de vista de la demanda, a través de l'anomenat compte satèl·lit del turisme. Aquesta aproximació analitza els aspectes de la demanda de béns i serveis associats amb l'activitat dels visitants, descrivint com aquesta oferta de béns i serveis interactua amb altres activitats econòmiques.
http://unstats.un.org/unsd/publication/Seriesf/SeriesF_80rev1s.pdf

Dades bàsiques. Informe Sector Turístic 2015.

Clima empresarial. Per primera vegada, tots els trimestres tenen una valoració positiva la marxa del negoci. És el sector amb valoracions més positives.

2015 l'any amb l'ocupació hotelera més elevada dels darrers anys (69%).

Augmenta la població ocupada en el sector turístic del Baix Llobregat.

Serveis de menjar i begudes, l'activitat del sector que més creix en població ocupada. Allotjament, l'activitat que més creix en empreses.

2015.
Es reforça l'optimisme del sector.

Turisme, dinamitzador econòmic i territorial

Catalunya. Principal destinació turística a nivell mundial.

FIRES. Barcelona cinquena ciutat mundial.

El 6,5% del PIB de serveis prové de l'hostaleria en el Baix Llobregat.

El sector turístic suposa el 15% de les empreses i el 13% de la població ocupada al Baix Llobregat.

Perspectives i tendències per al 2016

Es preveu un augment de la demanda interna i externa.

Els productes que s'especialitzin, creixeran per sobre de la mitjana del sector.

L'e-turisme i les TIC condicionants del conjunt del sector. Els turistes són "SoLoMo": Socials, locals i mòbils.

I. EL SECTOR TURÍSTIC I L'ACTIVITAT ECONÒMICA

En el darrer trimestre de 2015 hi havia 377.700 persones ocupades en activitats turístiques en el conjunt de Catalunya, representant el 12% del total d'ocupats de Catalunya.

Característiques generals de la població ocupada en el sector turístic

La població ocupada en el sector turístic ha augmentat un 0,9% (3.200 persones ocupades més). En el sector serveis i en el conjunt de l'economia catalana l'ocupació també s'ha incrementat, i ho ha fet amb més intensitat (+1,7% i +1,8%, respectivament). Pel que fa a l'atur, el 10,2% dels aturats que fa un any o menys que van deixar de estar ocupats treballaven en el sector turístic.

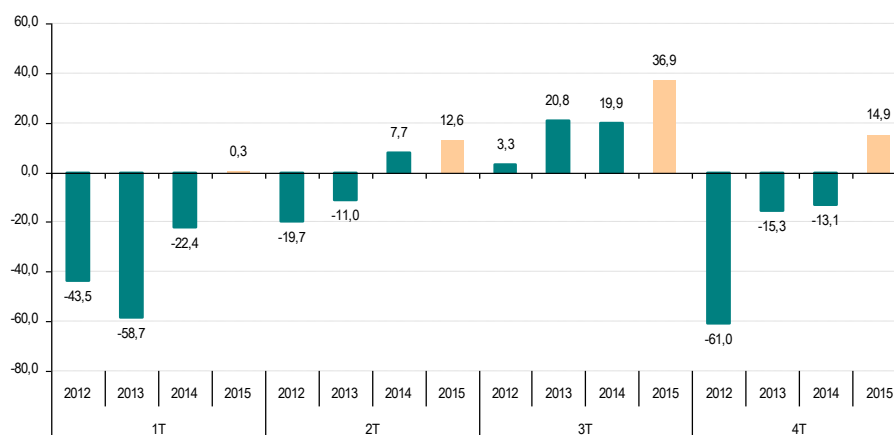
La comparativa amb el conjunt de l'economia denota que l'ocupació en el sector turístic es caracteritza per una major taxa de masculinització (58,3% d'homes enfront del 53,6% del total), i un major percentatge de població jove, on el 20,8% dels ocupats en turisme té entre 16 i 29 anys, enfront del 14,1% del total de sectors.

Marxa del negoci hotel·ler. Dades de l'enquesta de clima empresarial de Catalunya.

L'enquesta de clima empresarial, realitzada als representants de les empreses amb activitat a Catalunya, mesura la valoració que aquests fan de la marxa del seus negocis. Les preguntes del qüestionari de l'enquesta de clima empresarial tenen 3 possibles respostes: positiva, negativa o neutra de les que s'obté un percentatge de resposta. A partir d'aquests percentatges es calcula el saldo (diferència entre les respostes negatives i positives) que variarà entre -100 (percepció totalment negativa) i +100 (percepció totalment positiva).

El 2015 es caracteritza per continuar en la millora de les valoracions de la marxa del negoci del sector hotel·ler. Per primera vegada cap trimestre presenta una valoració negativa de la marxa del negoci del sector hotel·ler.

Gràfic 1. Evolució de la marxa del negoci del sector hotel·ler (respecte trimestre anterior). Catalunya.

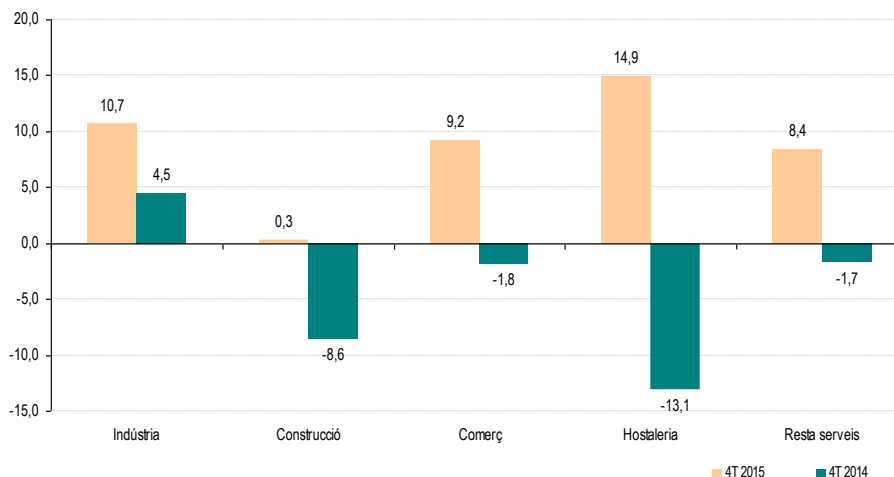


Font: OC-BL a partir de l'enquesta del clima empresarial d'Idescat i Cambra de Barcelona.

En el darrer trimestre de l'any s'observen expectatives positives generalitzades en l'evolució de la marxa dels negocis. El sector hotel·ler, juntament amb el de la indústria, és el que presenta una valoració més positiva en quant la marxa del

negoci. Si es compara amb el mateix trimestre de l'any anterior, augmenta la valoració del sector (passant de -13,1 el quart trimestre de 2014 a 14,9 el quart trimestre de 2015).

Gràfic 2. Expectatives de la marxa del negoci segons sectors econòmics. Catalunya.



Font: OC-BL a partir de l'enquesta del clima empresarial d'Idescat i Cambra de Barcelona.

Arribades i ingressos de turisme internacional.

Les dades d'arribades de turistes reforcen aquesta perspectiva optimista. **Espanya continua sent una de les principals destinacions turístiques mundials** com també es continua incrementant el nombre de turistes internacionals. Respecte el 2013 el creixement de turistes internacionals a l'Estat va ser del 7,1%. Espanya manté el tercer lloc en el rànquing dels estats amb major nombre de turistes internacionals.

Taula.1. Arribada de turistes internacionals

	Milions		Variació	
	2013	2014	13/12	14/13
1. França	83,6	83,7	2,0	0,1
2. Estats Units	70,0	74,8	5,0	6,8
3. Espanya	60,7	65,0	5,6	7,1
4. Xina	55,7	55,6	-3,5	-0,1
5. Itàlia	47,7	48,6	2,9	1,8
6. Turquia	37,8	39,8	5,9	5,3
7. Alemanya	31,5	33,0	3,7	4,6
8. Regne Unit	31,1	32,6	6,1	5,0
9. Fed. de Rússia	28,4	29,8	10,2	5,3
10. Mèxic	24,2	29,1	3,2	20,5

Font: OC-BL a partir de dades de l'Organització Mundial de Turisme

En volum d'ingressos generats pel turisme internacional, Espanya es manté en el segon lloc en el rànquing mundial d'ingressos obtinguts per turisme internacional darrera dels Estats Units d'Amèrica. Respecte el 2013, augmenten els ingressos obtinguts (un 4,2% més). La despesa turística en el 2014 arriba als 65,2 milers de milions de dòlars a Espanya. Al desembre, Catalunya ha registrat rècords històrics en les despeses del turisme estranger. La despesa total ha ascendit a 770 milions d'euros, un 17,5% més que un any abans, sent de les

comunitats on s'ha incrementat amb més intensitat, i amb un augment més intens que el del conjunt de l'Estat. Ha estat la segona destinació estatal en volum de despesa total, amb una quota del 20,9%, situant-se per darrere de les Canàries, igual com ha estat en el cas de les arribades del mes. Així doncs, ha rebut un de cada cinc euros de despesa. Les despeses mitjanes han ascendit a 957euros per persona, un 12% més que un any abans, i 145euros per turista i dia, amb un augment interanual del 18,8%. Catalunya s'ha posicionat com a cinquena destinació estatal pel que fa a despesa mitjana per turista, en canvi, ha ocupat la segona posició quant a despesa mitjana diària, situant-se per darrere de la Comunitat de Madrid.

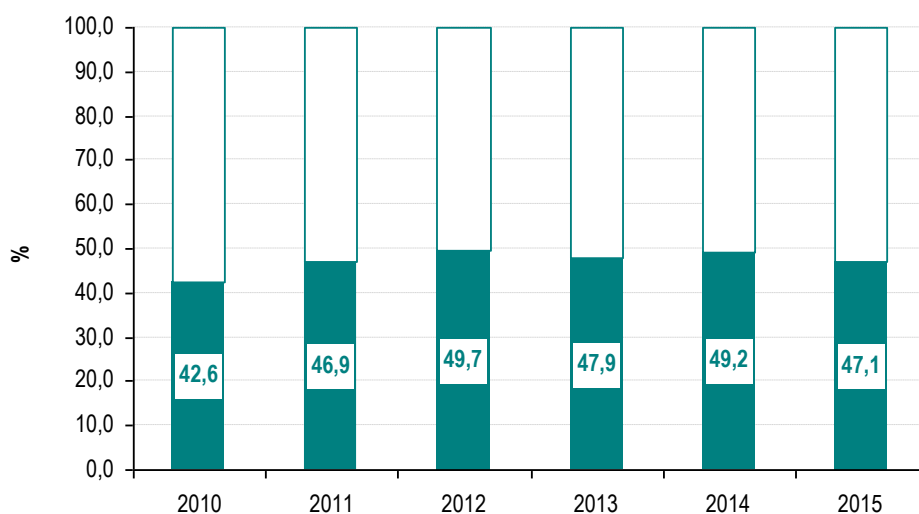
Taula 2. Ingressos per turisme internacional

	Milers de milions dòlars		Variació	
	2013	2014	13/12	14/13
1. Estats Units	172,9	177,2	7,0	2,5
2. Espanya	62,6	65,2	7,6	4,2
3. Xina	51,7	56,9	3,3	10,2
4. França	56,7	55,4	5,6	-2,3
5. Macau (Xina)	51,8	50,8	18,9	-1,9
6. Itàlia	43,9	45,5	6,6	3,7
7. Regne Unit	41,0	45,3	12,1	10,3
8. Alemanya	41,3	43,3	8,2	5,0
9. Tailàndia	41,8	38,4	23,4	-8,0
10. Hong Kong (Xina)	38,9	38,4	17,7	-1,4

Font: OC-BL a partir de dades de l'Organització Mundial de Turisme

El pes del turisme estranger disminueix respecte l'any anterior, arribant a situar-se per sota del turista espanyol. Els mercats turístics europeus que tenen un major volum d'arribada de turistes internacionals són també aquells que tenen un major percentatge de turisme domèstic. La distribució del turisme segons procedències és gairebé igualat (47% turisme estranger i 53% turisme domèstic) al Baix Llobregat. **El turisme domèstic continua augmentant, respecte el 2014, el seu pes.**

Gràfic 3. Pes del turisme estranger en l'ocupació hotelera del Baix Llobregat.

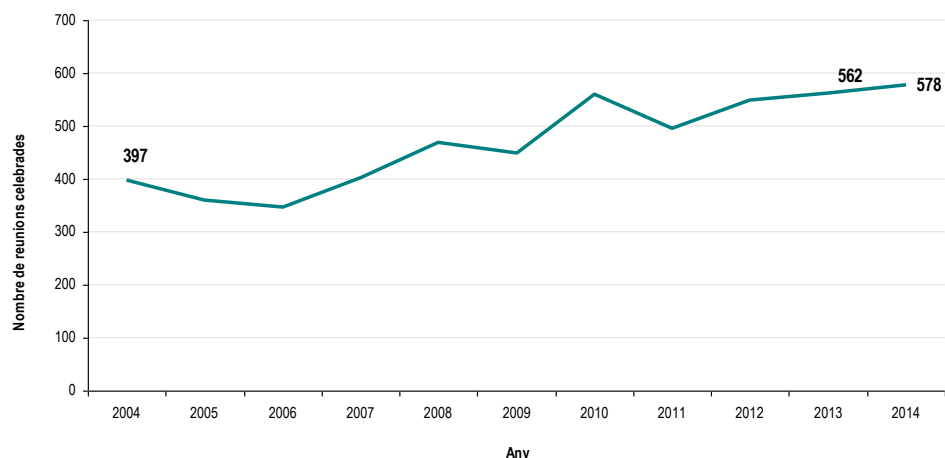


Font: OC-BL a partir de les dades de l'Enquesta d'Ocupació Hotelera de l'OC-BL.

Importància del turisme MICE.

Més enllà de les dades globals de turisme internacional, en els darrers anys s'ha anat consolidant el turisme MICE (meeting, incentives, conferencing, exhibition) o turisme de negocis. La presència d'aquest sector en el nostre Estat i en especial a la comarca és cada cop més rellevant. Com es pot observar en el següent gràfic, el nombre de reunions de negocis registrades per l'ICCA a Espanya ha anat augmentant de manera continuada des del 2001. Espanya és el segon estat europeu, darrera d'Alemanya, en nombre de reunions realitzades.

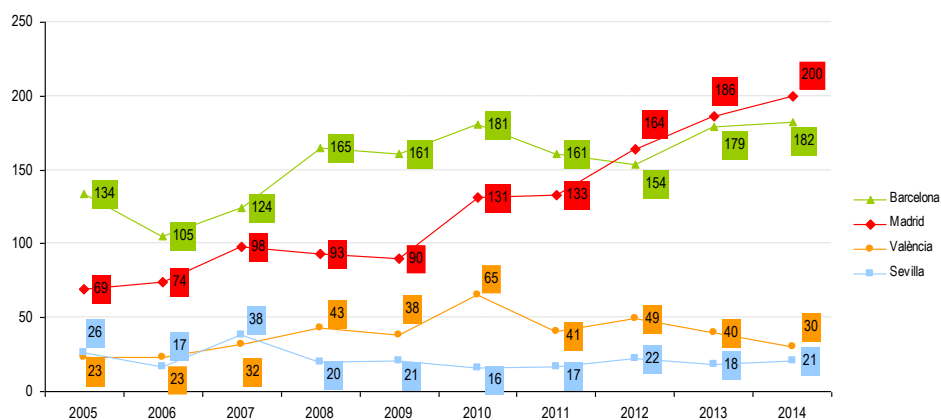
Gràfic 4. Evolució del nombre de convencions celebrades a Espanya. 2004-2014.



Font: OC-BL a partir de les dades publicades per l'International Congress and Convention Association (ICCA).

Per ciutats, Barcelona és la segona ciutat espanyola en convencions realitzades, 182 en el 2014, i la cinquena del conjunt de ciutats registrades per l'ICCA (París amb 214 convencions és la primera ciutat en nombre de convencions celebrades seguida de Viena 202, Madrid 200 i Berlín 193) a nivell mundial. Madrid, València i Sevilla són altres ciutats que apareixen en el rànquing de l'ICCA de convencions celebrades estant, respectivament, en els llocs 3, 82 i 120. Respecte el 2013 ha augmentat el nombre de convencions celebrades.

Gràfic 5. Evolució del nombre de convencions celebrades segons ciutats.

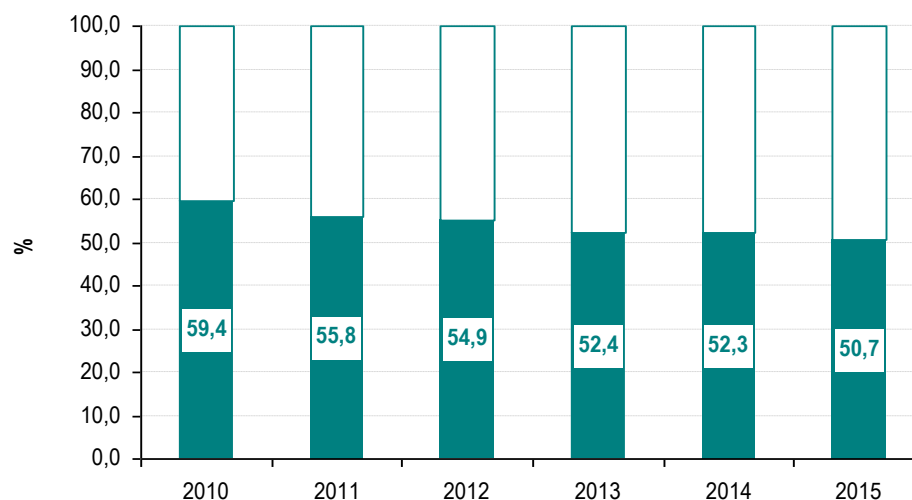


Font: OC-BL a partir de les dades publicades per l'International Congress and Convention Association (ICCA).

El Baix Llobregat, per la seva proximitat als recintes firals de les convencions internacionals, es veu beneficiat per les grans fires internacionals que tenen lloc a Barcelona i l'Hospitalet² (ESCRS, Congrés internacional d'oculistès; MIHealth Forum, SIL.Saló Internacional de la Logística, Saló Internacional de l'Automòbil, Construmat, GSMA. Mobile World Congress, Saló Nàutic o el BCN Meeting Point).

La importància del turisme de reunions a la comarca es reflecteix en el motiu d'estada de la clientela en els establiments hotelers del Baix Llobregat. **El 50,7% del total d'estades als establiments hotelers de la comarca són per motiu de negocis en el 2015.**

Gràfic 6. Evolució del pes dels negocis com a motiu d'estada en l'ocupació hotelera del Baix Llobregat.



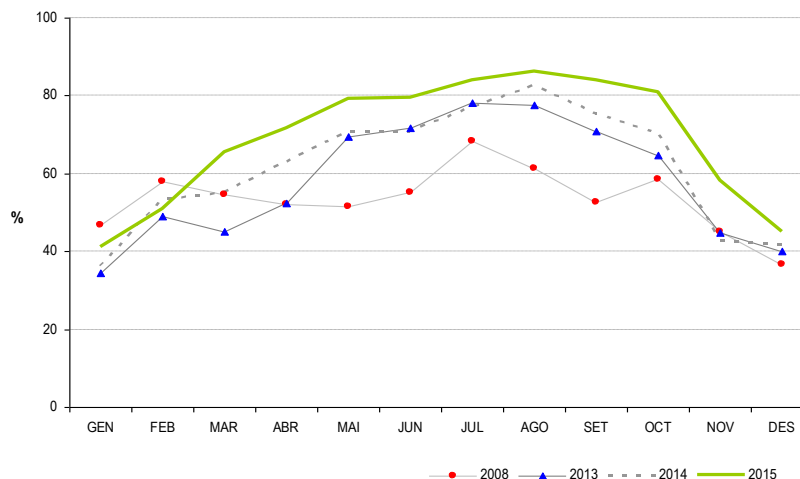
Font: OC-BL a partir de les dades de l'Enquesta d'Ocupació Hotelera de l'OC-BL.

² Podeu consultar el conjunt de les principals fires celebrades en el 2015 en el següent [enllaç](#), tot detallant el nombre d'expositors i visitants.

Evolució de l'ocupació hotelera al Baix Llobregat.

El 2015 registra la mitjana d'ocupació hotelera més elevada dels darrers 7 anys (amb un 69% d'ocupació). Respecte l'any passat, es supera l'ocupació en tots els mesos i, de manera destacada en els mesos de novembre, octubre i març (amb un creixement superior al 10%). El mes d'agost va tenir el percentatge d'ocupació més elevat del 2015 (un 86% d'ocupació hotelera) i el mes de gener el que va registrar el menor (un 41% de l'ocupació).

Gràfic 7. Evolució de l'ocupació hotelera. Baix Llobregat.



Font: OC-BL a partir de les dades de l'Enquesta d'Ocupació Hotelera de l'OC-BL.

En el 2015, el client hotelier de la comarca era principalment nacional (53% del total). Respecte el 2014 ha incrementat el pes del client català i basc. En quant el client estranger (47% del total de clients del Baix Llobregat) cal destacar els clients francesos, anglesos i alemanys (que suposen més del 40% dels clients estrangers) com també el creixent pes del turista xinès i italià.

Els principals motius d'estada han estat els negocis (50,7% del total) i les vacances (38,1%). Respecte l'any anterior cal destacar l'increment del client vacacional i d'esdeveniments esportius.

Taula 3. Perfil del client hotelier. Baix Llobregat 2015.

Principals procedències dels clients.

Espanya		52,9%	Estranger		47,1%
		Variació 2014			
Catalunya	36,3%	2,1%	França	19,6%	1,7%
Madrid	15,4%	-0,7%	Regne Unit	11,4%	0,6%
València	10,8%	0,9%	Alemanya	10,9%	-0,4%
Pais-Basc	8,1%	2,5%	Itàlia	7,9%	0,9%
Andalusia	6,7%	-0,3%	Estats Units	6,5%	0,1%
Aragó	2,8%	-0,9%	Portugal	4,0%	0,1%
Galícia	2,6%	-0,6%	Paisos-Baixos	3,9%	-0,4%
Castella-Lleó	2,6%	-0,5%	Escandinàvia	3,2%	-0,9%
Balears	2,4%	-0,2%	Xina	3,1%	1,2%
Castella la Manxa	2,3%	-0,6%	Rússia	2,6%	-0,7%
Múrcia	1,8%	-0,1%	Bèlgica	2,3%	-0,7%
Altres	8,2%	0,7%	Altres	24,6%	-1,5%

Motius d'estada		Variació 2014	
Negocis	50,7%	-1,7%	
Vacances	38,1%	3,2%	
Esdeveniments esportius	5,3%	1,2%	
Altres esdeveniments	4,4%	-1,8%	
Salut	1,6%	-0,9%	

Font: OC-BL a partir de les dades de l'Enquesta d'Ocupació Hotelera de l'OC-BL.

Perspectives per al 2016

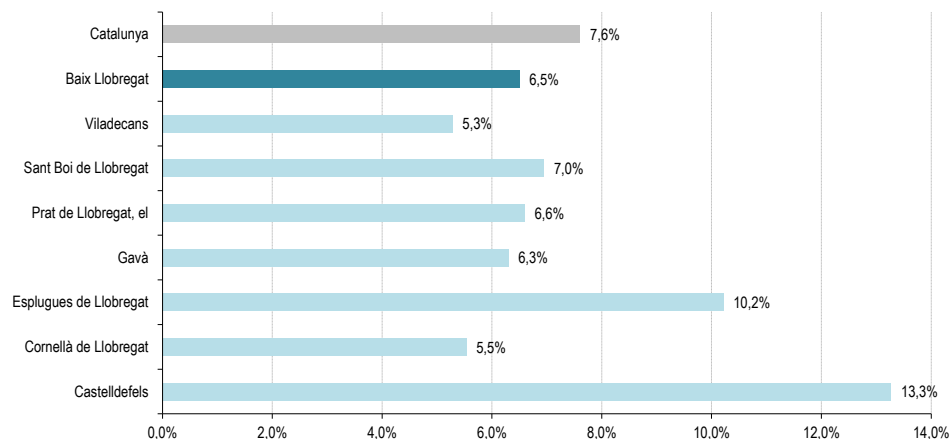
L'estimació per al 2016 continua contemplant un augment de la demanda interna i externa. Les expectatives empresarials i previsions turístiques per al conjunt del 2016 segons el fòrum Exceltur estan directament relacionades al cicle econòmic dels Estats de la zona Euro, als condicionants macroeconòmics i a la inestabilitat geopolítica dels països competidors.

En el 2015 es consolida el turisme com motor de la recuperació econòmica i generació de l'ocupació com també la demanda nacional. Els destins d'interior, Madrid i costa mediterrània són els destins estrella de l'any. Els hotels urbans i les companyies de transport, els subsectors de turisme amb major creixement.

La demografia, la tecnologia i la geopolítica es consoliden com els eixos principals de les tendències del sector per al 2016.

La demografia, la tecnologia i la geopolítica es consoliden com els eixos principals de les tendències del sector per al 2016. El menor dinamisme dels països emergents (Brasil, Rússia, Índia i la Xina) i la inestabilitat dels països competidors del turisme tradicional seran els elements a considerar en la planificació de l'oferta turística. L'envelliment generalitzat de la població, consolidarà el turisme *age friendly*, en opinió dels experts, els productes i serveis que s'especialitzin en el segment senior, creixeran per sobre de la mitjana europea. Per altra part, la generació dels millennials (nascuts entre els 80s i 00s) es consoliden en el mercat i condicionen al sector els seus hàbits de consum. Les xarxes socials, els telèfons intel·ligents, les grans dades, l'internet de les coses o la tecnologia NFC es consoliden en el sector turístic de manera generalitzada i transversal. Així, les grans dades ja s'utilitzen en el sector turístic per a perfilar la demanda i el coneixement del client; el telèfon ja s'ha consolidat com una extensió a l'experiència turística, ja sigui pels *wearables* com per les plataformes que es creen al seu voltant o les aplicacions de realitat augmentada. El turista ho és abans, després i durant de l'experiència i és aquest tret el que cal considerar de manera permanent. **Els turistes són "SoLoMo": socials, locals i mòbils.** Les TIC influeixen en totes les fases del turisme. En un horitzó temporal d'uns deu o quinze anys, els mòbils seran el centre de gravetat de l'e-turisme.

Gràfic 9. Aportació de l'hostaleria al PIB del sector serveis a nivell municipal. 2012.



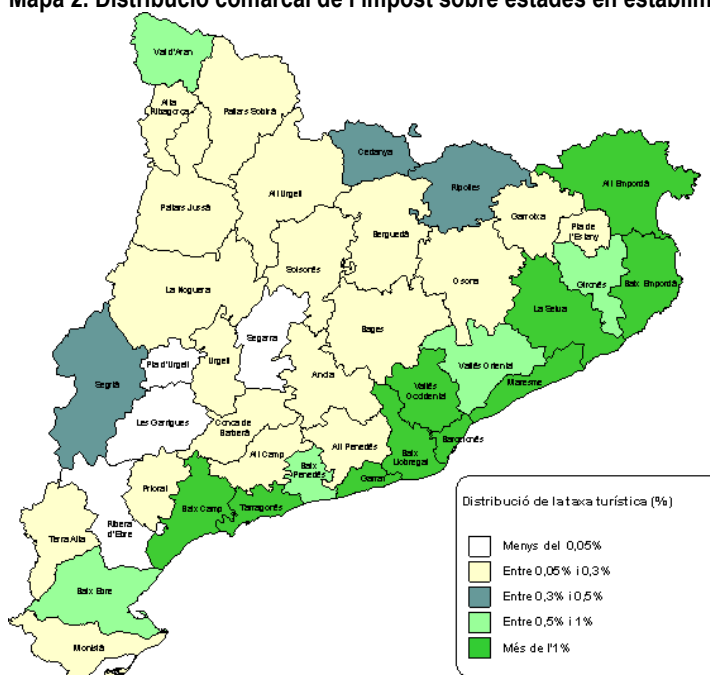
Font: OC-BL, a partir de les dades de l'Idescat.

Distribució del fons del foment de turisme, taxa turística, al Baix Llobregat.

L'impost sobre estades en establiments turístics aprovats per Llei 5/2012 del 20 de març i desenvolupat en el decret 129/2012 del 9 d'octubre, es caracteritza per gravar les pernoctacions en allotjaments reglats (2,25€nit en hotels de 5 estrelles, gran luxe i creuers; 0,9€en hotels de 4 estrelles (1,10€a Barcelona) i 0,45€en la resta d'establiments (0,95€a Barcelona). La totalitat dels recursos recaptats per aquesta taxa es dediquen a la promoció turística. El 30% del recaptat es destina a administracions locals. El percentatge de Fons amb destí local el gestionen els respectius consells comarcals en substitució d'aquells ajuntaments que no hagin superat els 6.000€anuals.

El Baix Llobregat es situa entre les comarques que més recapten la taxa turística. Amb una recaptació de 1.194.645€és la setena comarca en recaptació. Respecte el 2014 es registra un creixement del 5% de la recaptació.

Mapa 2. Distribució comarcal de l'impost sobre estades en establiments turístics. 2015.



Font: OC-BL a partir de les dades facilitades per la Direcció General de Turisme.

Taula 4. Comarques amb major recaptació de l'impost sobre estades en establiments turístics (IEET)

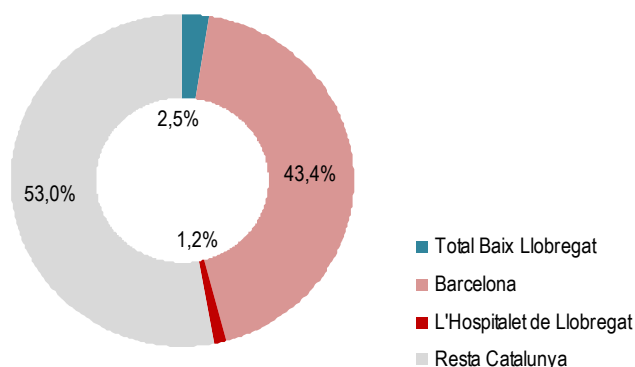
	IEET 2015	variació anual en %	Pes IEET 2015 en %
Barcelonès	23.032.042 €	6,7	52,9
Tarragonès	3.916.694 €	-1,0	9,0
Selva	3.662.841 €	5,3	8,4
Maresme	2.242.664 €	-0,4	5,2
Baix Empordà	1.950.639 €	6,6	4,5
Alt Empordà	1.674.700 €	7,5	3,9
Baix Llobregat	1.194.646 €	5,4	2,8
Baix Camp	1.145.347 €	3,6	2,6
Garraf	728.680 €	8,0	1,7
Vallès Occidental	571.172 €	9,8	1,3
Catalunya	43.503.850 €	5,5	100

Font: OC-BL a partir de les dades facilitades per la Direcció General de Turisme.

El conjunt de les transferències de la taxa als establiments turístics del Baix Llobregat suposen el 2,8% del total de les transferències de Catalunya. Més del 51% dels ingressos d'aquesta taxa provenen de la ciutat de Barcelona.

El total ingressat del Baix Llobregat en el 2015 va ser 1.194.645€ Castelldefels, El Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat i Cornellà de Llobregat són els municipis que més participen en el fons del foment de turisme (taxa turística).

Gràfic 10. Pes de les transferències de la taxa turística als municipis del Baix Llobregat i altres àmbits territorials.

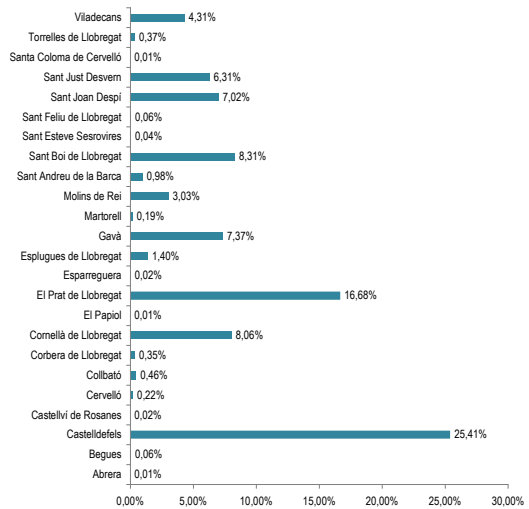


Font: OC-BL a partir de les dades facilitades per la Direcció General de Turisme. Darreres dades disponibles 3T 2015.

Taula 5. Transferències municipals de la taxa turística.

	Total transferències ens locals		Variació anual absoluta
	R	R	
Abrera	8 €	23	-62,6 €
Begues	82 €	17	-188,2 €
Castelldefels	35.463 €	1	17.725,3 €
Castellví de Rosanes	21 €	21	21,1 €
Cervelló	311 €	15	8,5 €
Collbató	647 €	12	144,7 €
Corbera de Llobregat	491 €	14	129,9 €
Cornellà de Llobregat	11.250 €	4	-1.419,7 €
El Papiol	7 €	24	-1,9 €
El Prat de Llobregat	23.275 €	2	770,2 €
Esparraguera	30 €	20	30,1 €
Espulgues de Llobregat	1.951 €	10	1.247,4 €
Gavà	10.279 €	5	854,0 €
Martorell	271 €	16	190,9 €
Molins de Rei	4.227 €	9	2.091,7 €
Sant Andreu de la Barca	1.369 €	11	-461,4 €
Sant Boi de Llobregat	11.592 €	3	222,1 €
Sant Esteve Sesrovires	55 €	19	26,7 €
Sant Feliu de Llobregat	77 €	18	34,0 €
Sant Joan Despí	9.804 €	6	293,5 €
Sant Just Desvern	8.804 €	7	2.679,2 €
Santa Coloma de Cervelló	19 €	22	10,1 €
Torrelles de Llobregat	513 €	13	418,7 €
Viladecans	6.018 €	8	328,6 €
TOTAL BAIX LLOBREGAT	139.566 €		

Gràfic 11. Pes de les transferències municipals al conjunt de transferències del Baix Llobregat.



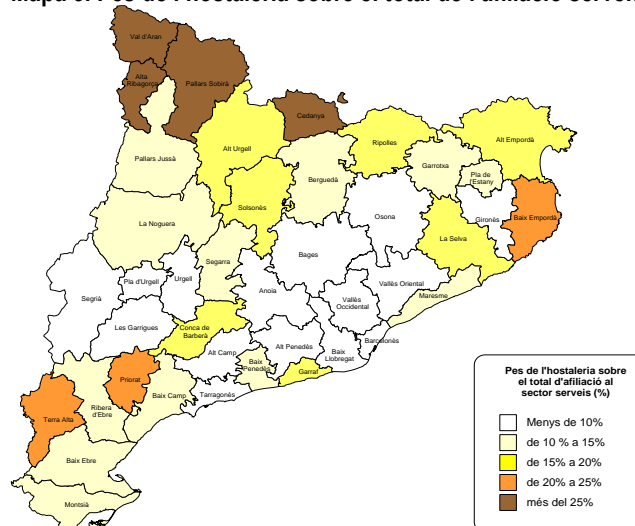
Font: OC-BL a partir de les dades facilitades per la Direcció General de Turisme. Darreres dades disponibles 3T 2015.

Quin és el volum d'ocupació de l'hostaleria a Catalunya?

En el conjunt de Catalunya 336.013 persones estaven afiliades al sector turístic en el 2015, suposant el 11,4% de la població afiliada.

La distribució del pes de l'hostaleria respecte el conjunt del sector serveis en les comarques de Catalunya no és homogeni. Així mentre en les comarques de Vall d'Aran, Alta Ribagorça, Pallars Jussà i Cerdanya el pes de l'hostaleria sobre el total de l'afiliació al sector serveis supera el 25%, a les comarques amb més població afiliada aquest percentatge no supera el 10%.

Mapa 3. Pes de l'hostaleria sobre el total de l'afiliació serveis. Catalunya. 2015. (%).



Font: OC-BL a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació (4rt trimestre 2015).

Activitats del sector turístic.

Moltes activitats econòmiques poden estar vinculades directa o indirectament en el concepte genèric i transversal del sector turístic. Moltes empreses, de diferents branques d'activitat, participen en l'oferta als serveis dels turistes, però que a la vegada, produeixen altres serveis no relacionats amb l'activitat turística.

La delimitació de les activitats que s'inclouen en el sector turístic comporta, alhora, l'omissió de determinada informació que pot resultar rellevant.

Partint de la definició genèrica de l'Organització Mundial del Turisme i l'explotació i estimació del PIB turístic de Juan Antonio Duro, les activitats conegudes com específiques turístiques, és a dir, aquelles que sense la demanda turística quedarien sensiblement disminuïdes serien transports, allotjament, restauració i agències de viatge.

Estructura productiva.

El 15% de les empreses i el 13% de la població ocupada del Baix Llobregat desenvolupen activitats turístiques. El pes d'aquestes activitats respecte el conjunt de l'estructura productiva és superior a la comarca que a l'Àmbit Territorial Metropolità (14% del total de les seves empreses i el 11% del total de la població ocupada) i al conjunt de Catalunya (15% de les empreses desenvolupen activitats turístiques i l'11% de la població ocupada treballa en el sector turístic).

Taula 6. Pes del sector turístic respecte el total d'estructura productiva.

	Centres de cotització	Població assalariada	Població autònoma	Total població afiliada
Baix Llobregat	15,2	10,6	20,8	12,5
Àmbit Territorial Metropolità	13,7	9,8	17,7	11,0
Catalunya	14,9	10,1	16,8	11,4

Font: OC-BL a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació (4rt trimestre 2015).

El 9% de les empreses que desenvolupen activitats turístiques al conjunt de Catalunya estan ubicades al Baix Llobregat i el 10% de la població ocupada en activitats turístiques treballen a la comarca.

En el 2015, 3.226 empreses desenvolupen activitats turístiques al Baix Llobregat. Això suposa el 15% de les empreses turístiques de l'Àmbit Territorial Metropolità i el 9% del conjunt de Catalunya. La població ocupada en el sector turístic al Baix Llobregat en el 2015 es xifra en 34.186 persones, 23.681 assalariades i 10.505 autònomes. El volum d'afiliació en el sector turístic a la comarca suposa el 15% del conjunt de la població afiliada en aquest sector a l'Àmbit Territorial Metropolità i el 10% de Catalunya.

Taula 7. Estructura productiva de les activitats turístiques. Baix Llobregat 2015.

	n	Variació anual		pes % / total ATM	pes % / total Catalunya
		Absoluta	Relativa (%)		
Centres de cotització	3.226	26	0,8	15,0	8,7
Població assalariada	23.681	1.497	6,7	14,2	9,7
Població autònoma	10.505	-114	-1,1	18,3	11,6
Total població afiliada	34.186	1.383	4,2	15,3	10,2

Font: OC-BL, a partir de dades del Departament d'Empresa i Ocupació (dades corresponents al 4rt trimestre de 2015)

Respecte el 2014 augmenta el nombre d'empreses i la població ocupada en les activitats turístiques del Baix Llobregat. Augmentant en un 1% les empreses que desenvolupen activitats turístiques i en un 4% la població afiliada en aquest sector productiu.

El comportament de l'evolució del conjunt de l'estructura productiva de la comarca registra un comportament més positiu en tots els seus components (+2% empreses; +4% assalariats i +1% autònoms respecte el darrer trimestre de 2014).

Les activitats de menjar i begudes (restauració, càtering i altres serveis de menjar i begudes) i els serveis de transports (terrestre, marítim o aeri) són les que tenen més pes en l'estructura productiva del conjunt d'activitats del sector turístic.

Taula 8. Pes de les activitats econòmiques turístiques en el conjunt del sector. Baix Llobregat 2015.

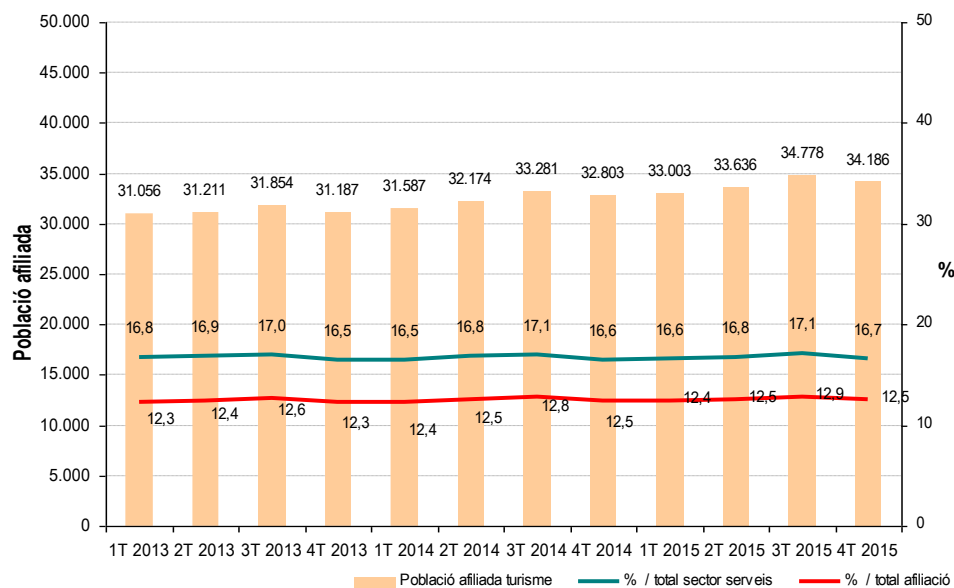
	Transports	Menjar i begudes	Allotjament	Agències de viatges i operadors turístics
Centres de cotització	33,5	62,7	2,3	1,5
Població assalariada	36,2	59,7	3,6	0,5
Població autònoma	52,0	45,3	0,8	1,8
Total població afiliada	41,1	55,3	2,8	0,9

Font: OC-BL, a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació (4rt trimestre 2015).

L'evolució de la població ocupada (assalariada i autònoma) del sector turístic observa un creixement interanual constant en tots els trimestres de l'any. El major volum de població ocupada en el 2015 es registra en el tercer trimestre amb 34.778 afiliats, suposant el 17% del total de població ocupada del sector serveis i el 13% del conjunt dels sectors productius del Baix Llobregat.

Gràfic 12. Evolució de la població afiliada (assalariada i autònoma) en activitats turístiques. Baix Llobregat.

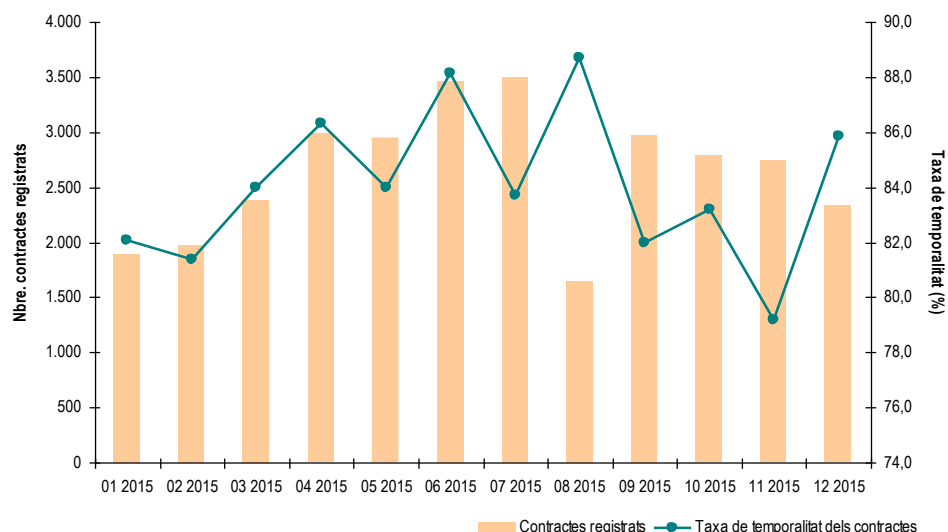
Estabilitat i pes de l'ocupació del sector turístic.



Font: OC-BL, a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació

Les noves contractacions registrades a activitats turístiques en el 2015 van suposar el 13% del total de contractacions registrades al Baix Llobregat. El 84% dels contractes registrats van ser temporals. Augmenta, respecte el 2014, el nombre de contractes registrats del sector turístic (+11%) però disminueix el seu pes respecte el total de contractes registrats a la comarca (de suposar el 14% del total de nous contractes registrats en el 2014 a ser el 13% en el 2015).

Gràfic 13. Evolució dels contractes registrats en activitats turístiques. Baix Llobregat.



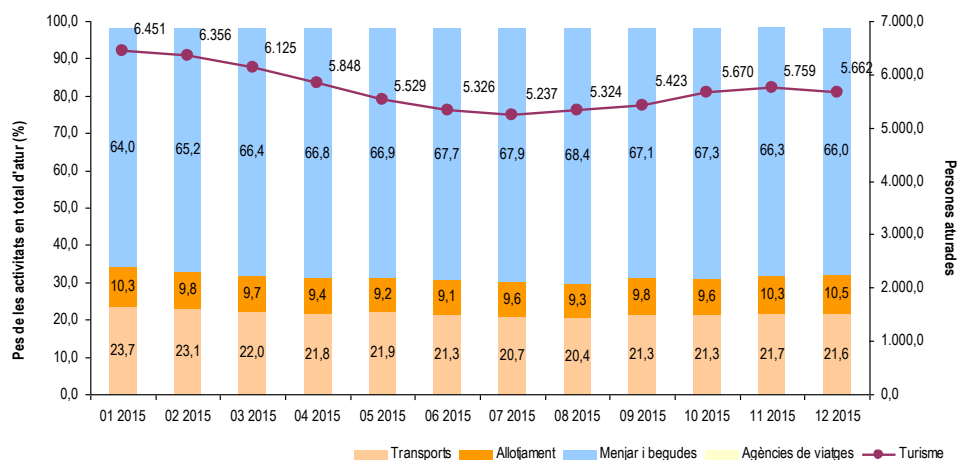
Font: OC-BL, a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació.

En el 2015 es va registrar una mitjana de 5.726 persones aturades en les oficines de treball que havien estat ocupades en activitats turístiques. Aquest volum suposa el 10% del total de persones aturades de la comarca.

Les activitats del sector turístic que concentren un major volum de persones aturades són les de serveis de menjar i begudes i transports. L'evolució mensual de l'atur registra en els primers mesos de l'any, el major nombre d'aturats.

Gràfic 14. Evolució de l'atur registrat segons activitats del sector turístic. Baix Llobregat.

Destrucció d'ocupació: atur i expedients de regulació d'ocupació.



Font: OC-BL, a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació.

III. LES ACTIVITATS ECONÒMIQUES DEL SECTOR TURÍSTIC

1. Serveis d'allotjament

Què són?

Les categories que configuren serveis d'allotjament corresponen al codi 55 de la Classificació Catalana d'Activitats Econòmiques (CCAEO9), són els hotels i allotjaments similars, allotjaments turístics i altres allotjaments de curta durada, càmpings.

Pes en el sector turístic

La importància dels serveis d'allotjament en el conjunt del sector turístic és major en el conjunt de Catalunya que al Baix Llobregat. Així, mentre el 7% de les empreses del sector turístic i el 11% de la població ocupada en aquest sector desenvolupa serveis d'allotjament, al Baix Llobregat el pes d'aquesta activitat no supera el 3% del conjunt d'activitats turístiques.

Evolució i estacionalitat

Respecte l'evolució dels components que configuren l'estructura productiva dels serveis d'allotjament augmenta el nombre d'empreses i de població ocupada a la comarca. En el conjunt de Catalunya augmenta la població ocupada (+3,3%) i el nombre d'empreses registrades (+4,7%) amb major intensitat que a la comarca (+2,9% i +2,8%).

Taula 9. Estructura productiva dels serveis d'allotjament. Baix Llobregat.

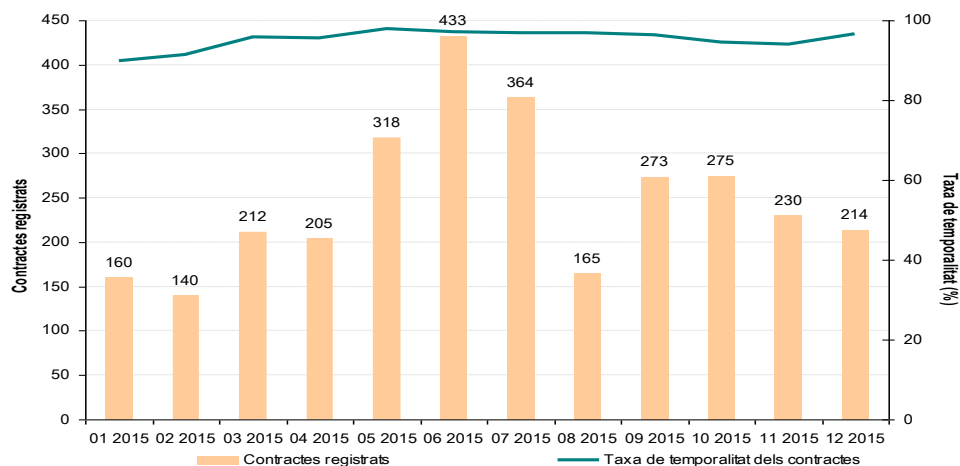
	n	Variació anual		% / total activitats hostaleria i turisme	% / total sector serveis
		Absoluta	Relativa (%)		
Centres de cotització	74	2	2,8	2,3	0,5
Població assalariada	858	20	2,4	3,6	0,5
Població autònoma	89	7	8,5	0,8	0,2
Total població afiliada	947	27	2,9	2,8	0,5

Font: OC-BL a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació. Dades corresponents al 4rt trimestre de 2015.

Contractació i temporalitat

Els mesos de juny i juliol són els que van registrar més noves contractacions en serveis d'allotjament (433 i 364 contractes respectivament). En tots els mesos de l'any la taxa de temporalitat contractual en serveis d'allotjament va superar el 90% del conjunt dels nous contractes registrats.

Gràfic 15. Evolució de la contractació registrada en serveis d'allotjament. Baix Llobregat.



Font: OC-BL, a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació.

2. Agències de viatges i operadors turístics

Què són?

Les categories que s'engloben dins d'agències i operadors turístics corresponen al codi 79 de la Classificació Catalana d'Activitats Econòmiques (CCE09), són les activitats de les agències de viatges i operadors turístics i altres serveis de reserves i activitats que s'hi relacionen.

Pes en el sector turístic

La importància de les agències de viatges i operadors turístics en el conjunt del sector turístic és major al conjunt de Catalunya que al Baix Llobregat, tot i això, en cap dels components de l'estructura productiva ni en cap dels dos àmbits territorials el pes d'aquesta activitat supera el 3%.

Respecte l'evolució dels components que configuren l'estructura productiva de les agències de viatges i operadors turístics disminueixen el nombre d'empreses i la població ocupada que desenvolupen aquesta activitat econòmica. En canvi, en el conjunt de Catalunya s'observa un increment generalitzat de tots els components (+3,9% d'empreses i +4,2% de població ocupada).

Taula 10. Estructura productiva d'agències de viatges i operadors turístics. Baix Llobregat.

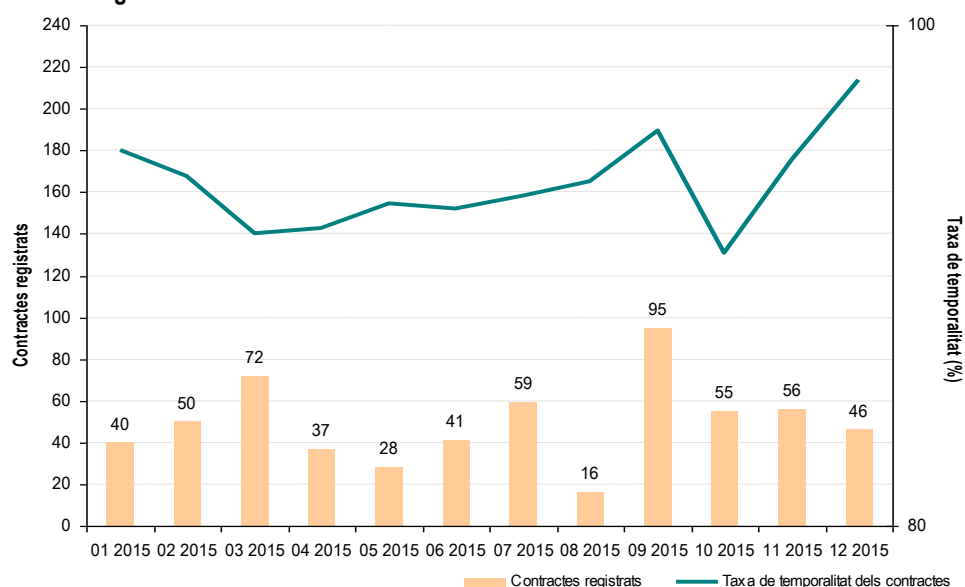
	n	Variació anual		% / total activitats hostaleria i turisme	% / total sector serveis
		Absoluta	Relativa (%)		
Centres de cotització	49	-3	-5,8	1,5	0,3
Població assalariada	116	-72	-38,3	0,5	0,1
Població autònoma	189	30	18,9	1,8	0,5
Total població afiliada	305	-42	-12,1	0,9	0,1

Font: OC-BL, a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació (INSS - 4t Trimestre)

Estacionalitat i temporalitat de les noves contractacions

Els mes de setembre registra el major nombre de contractes nous registrats en agències de viatges dels darrers anys (95 nous contractes). En gairebé tots els mesos de l'any la taxa de temporalitat contractual supera el 90% del total de contractes registrats en aquesta activitat econòmica.

Gràfic 16. Evolució de la contractació registrada en agències de viatges i operadors turístics. Baix Llobregat.



Font: OC-BL, a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació

3. Serveis de menjars i begudes

Què són?

Les categories que configuren serveis de menjar i begudes corresponen al codi 56 de la Classificació Catalana d'Activitats Econòmiques (CCAE09), són els restaurants i establiments de menjar, la provisió de menjar preparats per a celebracions i altres serveis de menjars i establiments de begudes.

Pes en el sector turístic

Serveis de menjar i begudes és l'activitat que té major pes en el sector turístic del Baix Llobregat (ocupa al 63% de la població afiliada en el sector turístic i registra el 55% de les empreses del sector). La importància dels serveis de menjars i begudes en el conjunt del sector turístic és lleugerament superior al conjunt de Catalunya que al Baix Llobregat respecte la seva població ocupada (56%) i el nombre d'empreses registrades (67%).

Augmenten, respecte l'any anterior, les empreses i la població ocupada dels serveis de menjar i begudes. L'increment és menor a la comarca (+5% de població ocupada i +2% empreses) que al conjunt de Catalunya (+5,7% de població ocupada i +2,9% empreses).

Taula 11. Estructura productiva de serveis de menjars i begudes. Baix Llobregat.

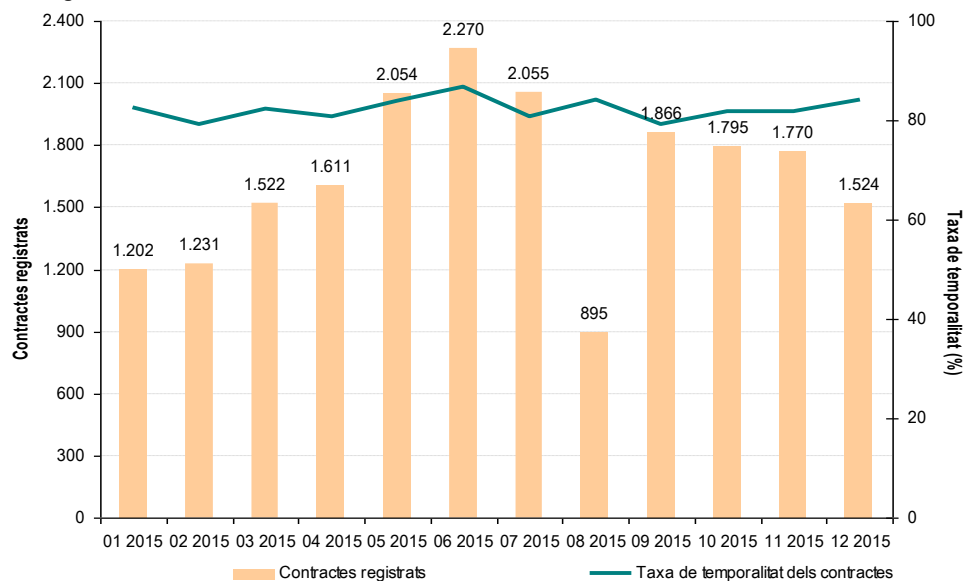
	n	Variació anual		% / total activitats hostaleria i turisme	% / total sector serveis
		Absoluta	Relativa (%)		
Centres de cotització	2.022	43	2,2	62,7	12,3
Població assalariada	14.135	1.005	7,7	59,7	8,5
Població autònoma	4.760	-111	-2,3	45,3	12,0
Total població afiliada	18.895	894	5,0	55,3	9,2

Font: OC-BL, a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació (INSS - 4t Trimestre)

Estacionalitat i temporalitat de les noves contractacions

Els mesos de juny i juliol són els que registren més noves contractacions en serveis de menjar i begudes (2.270 i 2.055 nous contractes), en quant la temporalitat contractual s'observa una disminució del seu pes respecte el total de contractes registrats.

Gràfic 17. Evolució de la contractació registrada en serveis de menjars i begudes. Baix Llobregat.



Font: OC-BL, a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació.

4. Serveis de transport

Què són?

Les categories que s'inclouen dins serveis de transport corresponen als codis 49,50 i 51 de la Classificació Catalana d'Activitats Econòmiques (CCAEO9), són transport terrestre, transport marítim i transport aeri.

Pes en el sector turístic

La importància dels serveis de transport en el conjunt del sector turístic és major a la comarca que al conjunt de Catalunya. Així, mentre al Baix Llobregat el 34% de les empreses del sector turístic treballen en serveis de transports, aquest percentatge a Catalunya és del 22%. Respecte a la població ocupada, el 41% de la població ocupada de les activitats turístiques de la comarca treballa en serveis de transport, el cas de Catalunya el 30% de la població ocupada en activitats turístiques treballa en transports.

Taula 12. Estructura productiva del servei de transports. Baix Llobregat

	n	Variació anual		% / total activitats hostaleria i turisme	% / total sector serveis
		Absoluta	Relativa (%)		
Centres de cotització	1.081	-16	-1,5	33,5	6,6
Població assalariada	8.572	544	6,8	36,2	5,2
Població autònoma	5.467	-40	-0,7	52,0	13,8
Total població afiliada	14.039	504	3,7	41,1	6,8

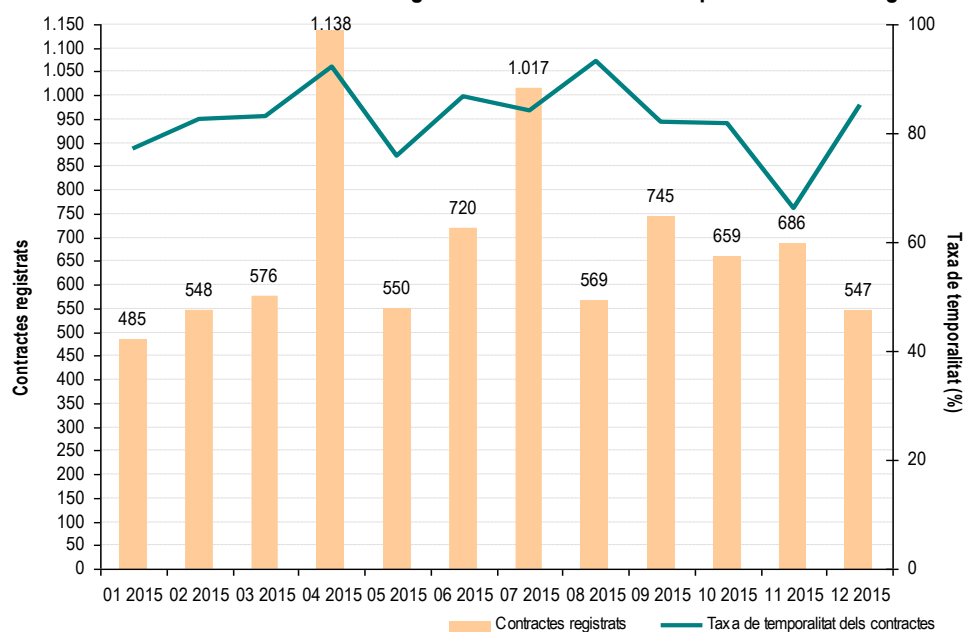
Font: OC-BL, a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació (INSS - 4t Trimestre)

Disminueixen les empreses i augmenta la població ocupada registrada en les activitats de transport. L'increment de la població ocupada del servei transports ha estat superior al Baix Llobregat (+3,7%) que al conjunt de Catalunya (+3,6%).

Estacionalitat i temporalitat de les noves contractacions

Els mesos d'abril i juliol són els mesos amb més noves contractacions registrades en serveis transports amb 1.138 i 1.017 contractes registrats respectivament. En el 2015 augmenta de manera generalitzada la temporalitat contractual.

Gràfic 18. Evolució de la contractació registrada en serveis de transports. Baix Llobregat.



Font: OC-BL, a partir de les dades del Departament d'Empresa i Ocupació.

IV. CONCLUSIONS I ACCIONS

Les dades d'aquest 2015 mostren com **el sector turístic continua sent un sector dinàmic en el conjunt de l'economia de la comarca.**

El pes del sector turístic en el conjunt de l'estructura productiva de la comarca supera al pes que té aquest sector en l'Àmbit Territorial Metropolità i en el conjunt de Catalunya. El 15% de les empreses i el 13% de la població ocupada del Baix Llobregat desenvolupen activitats turístiques. A la vegada, el 10% del total de la població ocupada en el sector turístic de Catalunya desenvolupa la seva activitat al Baix Llobregat.

Barcelona es situa entre les ciutats d'Europa que celebra un major nombre de convencions i fires internacionals. L'ocupació hotelera de la comarca es veu afectada de manera positiva per aquestes tant per l'augment d'ocupació detectada com per l'augment de la mitjana tarifària detectada.

El creixement del flux de turistes estrangers i l'increment del client nacional mostren el creixement de la demanda que dibuixaven les expectatives per aquest any.

L'ocupació hotelera del 2015 presenta la mitjana més elevada dels darrers 7 anys (69% del total de l'oferta). Es consolida el turisme MICE o de negocis al Baix Llobregat, representant el 51% del total d'estades als hotels.

Si bé la nostra comarca resulta molt atractiva per fer estades per raons de negoci, degut a la proximitat a Barcelona, cal apuntar que el motiu vacacional continua creixent entre els motius d'estada a la comarca fent que el 2015 registri el major percentatge de vacances i oci (38% del total) des de que tenim registres.

El futur del sector demanda una major especialització en l'oferta, considerant els diferents perfils del turista com també els diversos canals d'informació i comunicació a disposició dels mateixos.

Per a potenciar i dinamitzar el sector turístic a la comarca, des del [Consorti de Turisme del Baix Llobregat](#) s'està treballant en diverses iniciatives relacionades amb la promoció turística de la comarca i en l'estratègia 2.0. En concret estan treballant en diverses iniciatives, entre les que destaquen el turisme de reunions, familiar, esportiu, i gastronòmic, així com la creació d'una xarxa de senders única per la comarca, en la que el camí del riu Llobregat és el principal eix vertebrador. Així mateix les darreres campanyes de promoció que s'estan fent sota el nou lema "[A un salt de Barcelona](#)", com l'acció de gran impacte adreçada al públic familiar "[El Supermes](#)", persegueixen l'objectiu de posicionar el Baix Llobregat com un parc d'oci de Barcelona amb ofertes per gaudir en família, en parella o amb amics. Propostes i experiències singulars per viure una escapada inoblidable: les Coves de Montserrat de Collbató, Catalunya en Miniatura, la cripta de Gaudí de la Colònia Güell, el Parc arqueològic Mines de Gavà, els Espais Naturals del Delta de Llobregat, són alguns exemples. Com també, ho arrodoneix el col·lectiu de restaurants [Sabors de l'horta](#), amb propostes gastronòmiques basades en el producte fresc del Parc Agrari del Baix Llobregat, sense oblidar les festes i esdeveniments singulars que tenen lloc arreu de la comarca.

BIBLIOGRAFIA I RECURSOS

El sector turístic en el 2015. Publicacions referents.

Empresa i coneixement. Generalitat de Catalunya. *Indicadors de posició competitiva del sector turístic*
Informe trimestral que recull la monitorització dels indicadors de posició competitiva del sector turístic que es fonamenten en els preus i en la quota de mercat.

[http://observatoriempresaiocupacio.gencat.cat/web/.content/02 - ambits tematics/turisme/06 -](http://observatoriempresaiocupacio.gencat.cat/web/.content/02_-_ambits_tematicos/turisme/06_-_)

Empresa i coneixement. Generalitat de Catalunya. *+turisme. Avanç de dades anuals.*

Nota informativa de dades anuals del sector turístic.

[http://observatoriempresaiocupacio.gencat.cat/web/.content/02 - ambits tematics/turisme/03 -
balancos activitat/03 - turisme/2015/arxius/Mes turisme oct 15.pdf](http://observatoriempresaiocupacio.gencat.cat/web/.content/02_-_ambits_tematicos/turisme/03_-_balancos_activitat/03_-_turisme/2015/arxius/Mes_turisme_oct_15.pdf)

Empresa i coneixement. Generalitat de Catalunya. *Nota EPA 4T2015.*

Nota trimestral de l'explotació sectorial de l'Enquesta de Població activa, s'inclou un capítol destinat al sector turístic.

[http://observatoriempresaiocupacio.gencat.cat/web/.content/generic/documents/treball/estudis/epa_sectorial/2015/arxius/Nota EPA sectors 4t15.pdf#page=20](http://observatoriempresaiocupacio.gencat.cat/web/.content/generic/documents/treball/estudis/epa_sectorial/2015/arxius/Nota_EPA_sectors_4t15.pdf#page=20)

Empresa i coneixement. Generalitat de Catalunya. *Estadístiques d'Impost sobre les Estades en Establiments Turístics (IEET).*

Nota trimestral de l'explotació sectorial de l'Enquesta de Població activa, s'inclou un capítol destinat al sector turístic.

[http://empresaiocupacio.gencat.cat/ca/treb_ambits_actuacio/emo_turisme/emo_empreses_establiments_turistics/
emo_impost_establiments_turistics/Recaptacio-de-limpost-sobre-les-estades-en-establiments-turistics/](http://empresaiocupacio.gencat.cat/ca/treb_ambits_actuacio/emo_turisme/emo_empreses_establiments_turistics/emo_impost_establiments_turistics/Recaptacio-de-limpost-sobre-les-estades-en-establiments-turistics/)

European Travel Commission. *European Tourism (2015). Trends & Prospects.*

Informe anual de l'European Travel Commission (ETC) del sector turístic.

[http://www.etc-corporate.org/reports/european-tourism-2015-trends-and-prospects-\(q3-2015\)](http://www.etc-corporate.org/reports/european-tourism-2015-trends-and-prospects-(q3-2015))

EUROSTAT. *Recull anual de publicacions sector turístic*

Recull de les publicacions de l'EUROSTAT entorn el sector turístic.

[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_statistics -
annual results for the accommodation sector](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_statistics_-_annual_results_for_the_accommodation_sector)

ICCA-International Congress and Convention Association. *ICCA Statistics Report 2014.*

Rànquing de les ciutats i països segons nombre de convencions internacionals realitzades en el 2014.

<http://www.iccaworld.com/cdps/cditem.cfm?nid=4036>

Idescat. *Recull de dades sobre nombre de viatgers i despesa anual.*

Dades anuals de nombre de viatgers i despesa anual. Publicació de les dades de l'enquesta EGATUR.

<http://www.idescat.cat/economia/inec?tc=3&id=5429>

Idescat. *Recull de fires i salons monogràfics de 2015.*

Dades anuals de les fires i salons monogràfics detallats segons dies, periodicitat, nombre d'expositors, visitants i àmbit temàtic.

<http://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=537&t=2015>

UNWTO. *Panorama OMT del turismo internacional. Edición 2015.*

Informe anual de l'Organització Mundial del Turisme respecte la situació del turisme al món.

<http://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284416875>

UNWTO. World Tourism Barometer

Publicació regular que té com objectiu monitoritzar l'evolució a curt termini del turisme. Conté tres elements constants: evolució dels principals països de destí, evolució del transport aeri (principals destinacions) i avaluació prospectiva i retrospectiva del turisme.

<http://mkt.unwto.org/en/barometer>

Tendències del sector turístic per al 2016

ExcelTur. *Perspectivas turísticas. Valoración empresarial del año empresarial 2015 y perspectivas 2016.*

<http://www.exceltur.org/wp-content/uploads/2016/01/INFORME-PERSPECTIVAS-Balance-del-a%C3%B1o-2015-y-Perspectivas-2016-WEB.pdf>

HostelTur. *Tendencias del turismo 2015.*

http://www.hosteltur.com/114587_top-551-grandes-aventuras-turismo-2016.html

José Antonio Donaire. Mobile Tourism.

Presentació que reflexiona entorn l'e-turisme, des de les implicacions al conjunt del sector a aplicacions mòbils actuals que s'inclouen en aquesta modalitat.

<http://www.slideshare.net/Donaire/mobile-tourism-58457542>

José Antonio Donaire. Turismo col·laboratiu.

Presentació que reflexiona entorn el turisme col·laboratiu. Presenta exemples de p2p aplicats al sector i com el mateix es pot aprofitar.

<http://www.slideshare.net/Donaire/turisme-collaboratiu>

Alternativas Económicas. Núm 26. Juny 2015. *Dossier. Viajar de otra manera.*

A la revista nombre 26 de Alternativas Económicas es treballa sobre el turisme sostenible, una de les tendències apuntades pel sector. Inclou enllaços a les iniciatives actuals de turisme responsable i sostenible.

<http://alternativaseconomicas.coop/revista/mensual/numero-26>

Amb la col·laboració de:

